

**UJEDINJENE NACIJE I MASOVNA KRŠENJA LJUDSKIH
PRAVA U FORMI MEĐUNARODNIH ZLOČINA U BOSNI
I HERCEGOVINI U VRIJEME MEĐUNARODNOGA
ORUŽANOGA SUKOBA**

**UNITED NATIONS AND THE MASS HUMAN RIGHTS
VIOLATIONS IN THE FORM OF INTERNATIONAL CRIMES IN
BOSNIA AND HERZEGOVINA DURING THE INTERNATIONAL
ARMED CONFLICT**

Sažetak

Autor u ovome znanstvenome radu daje temeljit prikaz djelovanja organizacije Ujedinjenih nacija u odnosu na međunarodni oružani sukob u Bosni i Hercegovini. U prvome poglavlju, nakon uvodnih razmatranja, analizira ustanovljavanje, mandat i ulogu Zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini, u najvećoj mjeri kroz analitički i kritički presjek rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija. U drugome poglavlju rada autor piše o ustanovljavanju i ulozi sigurnosnih zona Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini, što predstavlja, do danas, jedno od najkontroverznijih instituta djelovanja Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini, odnosno odluka međunarodne zajednice država. Rad, također, donosi značenje i posljedice donošenja odluke Vijeća sigurnosti iz 1991. o uvođenju zabrane uvoza oružja u bivšu Jugoslaviju (Bosnu i Hercegovinu), kao i o značenju i djelotvornosti zatvaranja zračnoga prostora iznad cijele Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: *Ujedinjene nacije, Vijeće sigurnosti, generalni sekretar, Bosna i Hercegovina, međunarodni oružani sukob, agresija, genocid, međunarodni zločini, sigurnosne zone, Zaštitne snage Ujedinjenih nacija*

Summary

The author of this academic paper gives a thorough presentation of action of the United Nations in relation to international armed conflict in Bosnia and Herzegovina. In the first chapter, after the initial review, he analyzes the establishment, mandate and role of the United Nations Protection Force in Bosnia and Herzegovina, mainly through analytical and critical cross-section of the Security Council resolutions of the United Nations. In the second chapter, the author writes of the establishment and role of the safe areas of the United Nations in Bosnia and Herzegovina, which constitute as an legal institute, to date, one of the most controversial actions of the United Nations in Bosnia and Herzegovina, respectively the decisions of the international community of States. The paper also brings meaning and consequences of the decision of the Security Council in 1991. which means the introduction of the ban on imports (embargo) of weapons in the former Yugoslavia (Bosnia and Herzegovina), as well as the importance and effectiveness of the closure of airspace over the whole of Bosnia and Herzegovina.

Key words: *United Nations, Security Council, Secretary General, Bosnia and Herzegovina, an international armed conflict, aggression, genocide, international crimes, "ethnic cleansing", safe areas, the United Nations Protection Force*

Uvodna razmatranja

Odnos organizacije Ujedinjenih nacija prema Republici Bosni i Hercegovini u vrijeme međunarodnoga oružanoga sukoba (1992–1995), koji je imao formu vođenja agresorskoga, odnosno agresivnoga rata¹ možemo promatrati sa više aspekata. Ujedinjene nacije su preko svoja dva najbrojnija tijela, odnosno dva kolektivna organa djelovanja: Generalne skupštine i Vijeća sigurnosti, nebrojeno puta donosile rezolucije kao međunarodne dokumente ili izjave volje ove svjetske organizacije, adresirajući i obuhvaćajući, uglavnom, većinu „događanja“ koja su se „dešavala“ na prostorima bivše Socijalističke federativne republike Jugoslavije (SFRJ). Naime, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija 1991. donosi ukupno tri rezolucije glede situacije u Socijalističkoj federativnoj republici Jugoslaviji. Sljedeće godine (1992) isto tijelo usvaja ukupno 12 rezolucija u odnosu na Bosnu i Her-

---

¹ Definiciju agresije i agresivnoga rata pogledati u Rezoluciji Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, broj 3314 (XXIX) od 1974.

cegovinu, te četiri uopćene rezolucije koje se odnose na bivšu Jugoslaviju (former Yugoslavia). Godine 1993. Vijeće sigurnosti usvaja osam rezolucija glede Bosne i Hercegovine, kao i dvije rezolucije glede Savezne republike Jugoslavije. Godine 1994. Vijeće sigurnosti usvaja sedam rezolucija o Bosni i Hercegovini, dvije generalne rezolucije o bivšoj Jugoslaviji, te jednu rezoluciju o Saveznoj Republici Jugoslaviji. Posljednje godine (1995) Vijeće sigurnosti usvaja sedam rezolucija glede Bosne i Hercegovine, kao i tri rezolucije glede bivše Jugoslavije. Iz priloženoga možemo vidjeti da je 1992. Bosna i Hercegovina bila tema većinu sjednica Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, jer je upravo ove godine donesen najveći broj rezolucija (ako kao predmet istraživanja uzmemo period 1991–1995) koji se odnosi na Bosnu i Hercegovinu².

Ustanovljavanje, mandat i uloga Zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija (UNPROFOR)

Ujedinjene nacije odnosno Vijeće sigurnosti će putem rezolucija ustanoviti svoje zaštitne snage pod nazivom UNPROFOR (*United Nations Protection Forces*), koji će prvotno biti razmješten na teritorij Republike Hrvatske, a kasnije, 1992, i na teritorij Republike Bosne i Hercegovine, s prvobitnim ciljem uspostavljanja uvjeta (mira i sigurnosti), koji su/bi bili potrebni za organiziranje mirovnih pregovora i provođenje njihovih zaključaka, kojim bi se riješila „kriza“ u bivšoj SFRJ. Naime, Zaštitne snage Ujedinjenih nacija (kako glasi prijevod akronima UNPROFOR) osnovane su Rezolucijom Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija 743 (1992) od 21. februara 1992. prvenstveno temeljem glave VII Povelje Ujedinjenih nacija, jer je u preambuli navedene rezolucije konstatirano da situacija u Jugoslaviji nastavlja konstituirati prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti. Ovom prilikom je od svih država zatraženo pružanje odgovarajuće podrške mirovnim snagama, posebno u dozvoljavanju nesmetanog prolaska preko teritorija vozila i osoblja Zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija. Ove snage su pokrivala cijelo područje bivše Jugoslavije, dakako, osim Republike Slovenije, a glavnina snaga je bila raspoređena na teritoriju Republike Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, dok je glavno sjedište Zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija za bivšu Jugoslaviju bilo u Zagrebu.

Dana 08. juna 1992. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija usvaja Rezoluciju 758 (1992), što predstavlja formalnopravni dolazak UNPRO-

---

² Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija usvajalo je rezolucije i o Hrvatskoj te o bivšoj jugoslavenskoj republici Makedoniji, no ove države nisu tema ovoga znanstvenoga rada.

FOR-a u Bosnu i Hercegovinu. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija vrlo brzo odlučuje da proširi mandat i poveća snagu svojih mirovnih snaga u Bosni i Hercegovini. Vrijedi kazati da je Vijeće sigurnosti u više navrata raspravljalo o vremenskoj i materijalnoj komponenti mandata UNPROFOR-a u Bosni i Hercegovini. To je učinjeno prvotno u rezoluciji 776 (1992) od 14. septembra 1992. kada je UNPROFOR-u proširen mandat na praćenje konvoja otpuštenih/oslobođenih zatočenika iz zatočeničkih centara po zahtjevu Međunarodnoga komiteta crvenoga križa (MKCK/ICRC). Nadalje, mandat UNPROFOR-a je podržan/proširen i u rezolucijama 824 (1993), 836 (1993), 844 (1993), 908 (1994), 913 (1994), kao i u Rezoluciji 998 (1995) od 16. juna 1995. kada je Vijeće sigurnosti odlučilo formirati snage za brzi odgovor (*rapid reaction capacity*). Naime, Vijeće sigurnosti je pozdravilo pismo generalnoga sekretara Ujedinjenih nacija od 9. juna 1995. u kojemu on traži pojačavanje snaga UNPROFOR-a i ustanovljavanje kapaciteta za brze reakcije, kako bi se UNPROFOR-u omogućilo da provede svoj mandat u potpunosti³. Rezolucijom se, također, odobrava povećanje broja osoblja UNPROFOR-a za dodatnih 12,500 osoba. Primjećujemo da se povećanje broja osoblja UNPROFOR-a, kao i formiranje snaga za brzi odgovor unutar Zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini, dogodio nešto manje od mjesec dana od pada sigurnosne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica i od masovnih kršenja ljudskih prava, odnosno činjenja masovnih međunarodnih zločina u ovome dijelu Bosne i Hercegovine.

No, pri spominjanju mandata Zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija vrijedi naglasiti da je UNPROFOR imao nekoliko vrlo važnih i prioritarnih zadataka u toku, naprimjer, 1992: Rezolucijom 758 (1992) njegov mandat je proširen i na omogućavanje funkcioniranja aerodroma u Sarajevu i dostavu humanitarne pomoći, prvo u Sarajevo i okolinu, a zatim i cijelu Bosnu i Hercegovinu. Mandat je uključivao i zaštitu humanitarnih konvoja, praćenje zabrane letenja u zračnom prostoru Bosne i Hercegovine, kao i zaštitu tzv. sigurnosnih zona koje su ustanovljene 1993. Mandat je uključivao i upotrebu sile u samoodbrani i koordinaciju sa regionalnom organizacijom – Organizacijom sjevernoatlantskog sporazuma (*North Atlantic Treaty Organisation* - NATO) na osnovu glave VIII Povelje Ujedinjenih nacija, uz upotrebu zračnih napada po odobrenju⁴.

3 Tačka 9. Rezolucije 998 (1995).

4 Zračni udari snaga NATO-a na vojne ciljeve na okupiranim teritorijama Bosne i Hercegovine provedeni su, naprimjer, nakon masakra na sarajevskoj gradskoj tržnici „Markale“, koji se dogodio 28. augusta 1995. U ovom masakru ubijene su 43 osobe, a 104 ranjene.

Mirovna misija Ujedinjenih nacija raspoređena je u Bosnu i Hercegovinu radi očuvanja mira u trenucima kada je agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu već bila započela u svojem najužasnijem obličju. Ove snage su došle u Bosnu i Hercegovinu na osnovu vrlo nejasnoga i ograničenoga mandata, što se može jako dobro vidjeti iz prethodno navedenih rezolucija, koji je bio ustanovljen na četiri osnovna odnosno opća ili univerzalna principa koja važe i koja su primjenjiva u svim mirovnim misijama Organizacije ujedinjenih nacija u bilo kojem dijelu svijeta gdje su mir i sigurnost narušeni. Četiri principa su predstavljena u: upotrebi sile samo u samoodbrani (ovo znači da su snage UNPROFOR-a mogle koristiti silu, odnosno upotrijebiti oružje samo u svojoj samoodbrani, da bi zaštitile prvenstveno sebe i svoje osoblje), neutralnosti i nepristrasnosti (snage UNPROFOR-a nisu smjele zauzimati ničiju stranu, odnosno u obavljanju svojih zadataka su morale djelovati kao da su raspoređene na ničijoj zemlji)⁵, davanje saglasnosti, odnosno svjesnost svih strana u oružanome sukobu (sve strane koje učestvuju u jednom oružanom sukobu moraju biti svjesne dolaska mirovne misije Ujedinjenih nacija, a nerijetko se traži i pristanak strana u oružanom sukobu da bi se one uopće mogle razmjestiti i pozicionirati na određenom državnom teritoriju. Međutim, uzimajući u obzir nove mirovne misije, koje su većinom ovlaštene da poduzimaju ne samo preventivne, nego i prinudne akcije, odnosno represivne mjere, ovo pravilo se sve rjeđe primjenjuje u današnjoj konstelaciji snaga, odnosa i pravila), te legalnosti u osnivanju i provođenju mandata mirovne misije (ovo je logičan zahtjev s obzirom da mirovnu misiju utemeljuje Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija kao glavni organ koji osigurava međunarodni mir i sigurnost prema članu 24. stav 1. Povelje⁶.

Ukoliko su bilo gdje u svijetu međunarodni mir i sigurnost narušeni ili ugroženi, o tome raspravlja Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija i donosi odluku u formi rezolucije⁷. Vijeće sigurnosti, ukoliko utvrdi da postoji

5 Zaštitne snage Ujedinjenih nacija su djelovale u Bosni i Hercegovini kao da su pripadale Međunarodnom komitetu crvenoga križa. Naime, jedan od osnovnih postulata po kojima djeluje MKCK je nepristrasnost (ne pravi razliku po nacionalnoj, rasnoj, vjerskoj osnovi, klasi ili političkim mišljenjima. Nastoji ublažiti patnje pojedinaca, a rukovodi se samo njihovim potrebama, pri čemu daje prednost najhitnijim slučajevima kojima je potrebna pomoć) i neutralnost (kako bi i dalje uživao povjerenje svih, MKCK ne smije stajati ni na čiju stranu u toku neprijateljstava niti da se u bilo kojem trenutku upliće u sporove političke, rasne, vjerske ili ideološke prirode). Ostali osnovni principi MKCK-a su: humanost, nezavisnost, dobrovoljnost, jedinstvo i univerzalnost. Svi navedeni principi su proklamirani na 20. Međunarodnoj konferenciji Crvenoga križa i Crvenoga polumjeseca održanoj u Beču 1965.

6 Član 24, stav 1. Povelje Ujedinjenih nacija iz 1945. glasi: *Da bi se osigurala brza i djelotvorna akcija Ujedinjenih nacija, države članice povjeravaju Vijeću sigurnosti prvenstvenu odgovornost za održavanje međunarodnoga mira i sigurnosti, i pristaju da Vijeće sigurnosti radi u njihovo ime kada obavlja svoje dužnosti na temelju te odgovornosti.*

7 Član 39. Povelje glasi: *Vijeće sigurnosti utvrđuje postojanje svake prijetnje miru, narušavanja mira ili djela*

imanentna prijetnja miru ili narušavanje mira ili čak djelo agresije (što je bila situacija sa Republikom Bosnom i Hercegovinom u 1992), ima sva prava i ovlasti prema Povelji da poduzme određene aktivnosti, pa čak i prinudne radnje temeljem člana 42. Povelje. Posljednja rečenica ovog člana kaže: „Ta akcija može obuhvatiti demonstracije, blokadu i druge operacije zračnih, pomorskih ili kopnenih snaga Ujedinjenih nacija“. Upravo iz ove posljednje rečenice vidi se mogućnost, odnosno pravni osnov osnivanja mirovnih misija u skladu sa glavom VII Povelje. Vijeće sigurnosti je jedan od glavnih organa Ujedinjenih nacija koji osniva mirovne misije i tada mirovne misije djeluju kao pomoćni organ Vijeća sigurnosti, odnosno kao njegova „produžena ruka“ na terenu. Vijeće sigurnosti je organ koji u svojoj rezoluciji određuje jasan i objektivan mandat koji su u skladu sa ciljevima koji se žele postići na terenu. S druge strane, generalni sekretar Ujedinjenih nacija, također, ima vrlo važnu ulogu glede upravljanja mirovnim snagama. Njegova dužnost je u političkom, humanitarnom i vojnom planiranju situacije. Iako je uloga generalnoga sekretara glede ovih pitanja izuzetno važna, on ne može unilateralno formirati mirovnu misiju, niti može njome samostalno upravljati.

Uloga Generalne skupštine Ujedinjenih nacija postaje *de facto* sve slabija na ovome polju djelovanja. Generalna skupština kao da je polako istisnuta iz foruma u kojem se odlučuje o mirovnim misijama. Međutim, ovaj kolektivni organ Ujedinjenih nacija je imao vrlo važnu ulogu glede međunarodnoga mira i sigurnosti temeljem Rezolucije Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 337 (1950) koja je poznata pod nazivom: *Ujedinjeni za mir*, a koja je usvojena 3. novembra 1950. Donošenje navedene rezolucije predstavlja vršenje *de facto* revizije Povelje Ujedinjenih nacija, nikako *de jure*, jer promjena jednoga dijela Povelje *in concreto* nije izvršena po predviđenoj proceduri njene izmjene, nego je Generalna skupština samostalno odlučila da se aktivno uključi u pitanje međunarodnoga mira i sigurnosti. Rezolucija predviđa: „Ukoliko Vijeće sigurnosti usljed nedostatka jednoglasnosti stalnih država članica bude u nemogućnosti da izvrši svoju primarnu ulogu u vezi uspostavljanja i održanja mira i sigurnosti, Generalna skupština će odmah razmotriti situaciju i donijeti odgovarajuće preporuke članovima za poduzimanje kolektivnih mjera, a u slučaju kršenja mira ili djela agresije, upotrebu oružanih snaga“. Neposredan povod njezinom donošenju je bio oružani napad Sjeverne Koreje na Južnu Koreju 1950. kada je Vijeće sigurnosti po prvi puta u svojoj historiji poduzelo oružanu akciju

---

agresije i daje preporuke ili odlučuje koje će se mjere poduzeti u skladu s članovima 41. i 42. radi održavanja ili uspostavljanja međunarodnoga mira i sigurnosti.

s ciljem sprečavanja daljnjeg širenja oružanoga sukoba. Ova rezolucija je prvi puta primijenjena u svojoj snazi na prijedlog bivše SFRJ 1956. povodom trojne agresije na Egipat od Izraela, Velike Britanije i Francuske.

Raspoređivanje mirovnih snaga Ujedinjenih nacija u svijetu, pa tako i u Bosni i Hercegovini, kada promatramo karakteristike novih, odnosno nove generacije mirovnih misija, vrši se ili se vršilo prema glavi VII Povelje Ujedinjenih nacija iz 1945. Za ciljeve ovoga rada od prijeke je potrebe naglasiti da Povelja ne sadrži eksplicitno pravilo koje bi predviđalo osnivanje mirovnih misija, nego se pravni osnov traži u cjelovitome tekstu ovoga međunarodnoga dokumenta. Sa sigurnošću možemo reći da se pravni osnov, ne samo za osnivanje mirovne misije *stricto sensu* nego i za mijenjanje ili dopunjavanje mandata jedne mirovne misije, pronalazi u tekstu Povelje, odnosno, kako je i ranije u tekstu navedeno, u glavi VII, članu 42. Pošto se mirovne misije osnivaju u skladu sa glavom VII Povelje Ujedinjenih nacija, što je i ranije naznačeno, one pored preventivne uloge, koja se, dakako, očituje u sprečavanju oružanoga sukoba ili očuvanju mira, imaju i prisilnu ili prinudnu ili represivnu ulogu u svojem mandatu. Naime, pošto se sve nove mirovne misije (mirovne misije nove generacije) šalju u države gdje su odranije počeli ili već eskalirali oružani sukobi (bilo da se radi o unutrašnjemu ili međunarodnome oružanome sukobu) preventivna uloga mirovne misije neće biti baš od velike pomoći. One će se nužno, u najviše slučajeva, morati osloniti na prinudne mjere pri obavljanju svoga mandata i ispunjavanja konačnih ciljeva zbog kojih je i ustanovljena određena mirovna misija. U odnosu na snage UNPROFOR-a, koje su vojnu silu mogle koristiti samo u svojoj samoodbrani, i koje su istovremeno bile nedovoljno opremljene sa naoružanjem, a usporedbe radi, nakon potpisivanja Dejtonskoga mirovnoga sporazuma s kraja 1995, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija izglasalo je Rezoluciju 1031 (1995) od 15. decembra 1995, u kojoj je na osnovu poglavlja VII Povelje Ujedinjenih nacija „pozdravilo spremnost država članica Ujedinjenih nacija da, djelujući u koordinaciji sa Aneksom 1-A Daytonskoga mirovnoga sporazuma, pomognu stranama potpisnicama mirovnoga sporazuma raspoređujući multinacionalne snage za implementaciju“⁸. Ova rezolucija predstavlja rezoluciju od vrlo velike važnosti za tadašnju budućnost Bosne i Hercegovine, jer su, ovim dokumentom, države članice Ujedinjenih nacija bile ovlaštene da, shodno Aneksu 1-A Dejtonskoga mirovnoga sporazuma, ustanove multinacional-

⁸ Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija 1031 (1995) od 15. decembra 1995, tačka 12. operativnoga dijela.

ne snage za implementaciju (IFOR – *International Forces* – Međunarodne snage) pod jedinstvenom komandom i kontrolom, kako bi se ispunile uloge specificirane u Aneksima 1-A i 2 Dejtonskoga mirovnoga sporazuma. Dakle, Međunarodne snage su ustanovljene da bi provodile, odnosno nadgledale provođenje vojnoga dijela navedenoga sporazuma. U svojim zadacima, Međunarodne snage su imale ovlasti poduzeti sve neophodne mjere (*to take all necessary measures*) da bi se implementirao potpisani međunarodni sporazum. Ovom rezolucijom je izvršen prijenos ovlasti sa Zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija na Međunarodne snage, odnosno utvrđeno je da će se mandat Zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija okončati onoga dana kada generalni sekretar Ujedinjenih nacija izvijesti Vijeće sigurnosti da je izvršen prijenos ovlasti sa UNPROFOR-a na IFOR⁹. Ovom rezolucijom je, također, uspostavljen i Ured visokoga predstavnika u Bosni i Hercegovini kojem je povjeren zadatak da, u skladu sa Aneksom 10 o civilnoj implementaciji Dejtonskoga mirovnoga sporazuma, nadgleda njegovu punu implementaciju, te da je Ured visokoga predstavnika konačna vlast (*final authority*) glede interpretacije Aneksa 10 o civilnoj implementaciji navedenoga međunarodnoga sporazuma¹⁰.

Dakle, Aneks 1-A Dejtonskoga mirovnoga sporazuma, zajedno sa prethodno navedenom rezolucijom (koja je pravno uspostavila subjektositelje nadgledanja i provođenja odredaba spomenutoga međunarodnoga sporazuma), predstavljali su punu pravnu osnovu da snage IFOR-a upotrijebe i koriste vojnu silu, ne samo u svojoj samoodbrani, nego i u provođenju proširenog i vrlo jasnog mandata novih, združenih snaga Ujedinjenih nacija i NATO pakta. Snage IFOR-a su imale mandat traganja za optuženicima pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju (ICTY), koji su se nalazili na teritoriji Bosne i Hercegovine, i koji su se odbijali dobrovoljno predati ovom međunarodnom tribunalu. Mogli su sasvim legitimno i legalno poduzimati neophodnu i strogo kontroliranu silu u procesu njihovog uhićenja i provođenja do Den Haaga.

Ustanovljavanje i uloga sigurnosnih zona Ujedinjenih nacija

Ujedinjene nacije, odnosno Vijeće sigurnosti, „osuđujući kršenje međunarodnoga humanitarnoga prava, uključujući i praksu ‘etničkoga čišćenja’, zabrinuti obrascem neprijateljstava od strane paravojnih jedinica bosanskih Srba protiv gradova i sela u istočnoj Bosni, ponavljajući da je

⁹ Isto, tačka 33. operativnoga dijela.

¹⁰ Isto, tačke 26. i 27. operativnoga dijela.

uzimanje ili pripajanje teritorije prijetnjom ili upotrebom sile, posebno kroz praksu 'etničkoga čišćenja' protupravan i neprihvatljiv čin¹¹, odlučuje se za formiranje tzv. sigurnosnih zona Ujedinjenih nacija koje bi bile ustanovljene i organizirane temeljem ovlasti iz glave VII Povelje. Formiranje tzv. sigurnosnih zona Ujedinjenih nacija učinjeno je Rezolucijom Vijeća sigurnosti 819 od 16. aprila 1993, kada je ustanovljena prva sigurnosna zona Srebrenica u Bosni i Hercegovini. Već narednoga mjeseca Vijeće sigurnosti donosi Rezoluciju 824 (1993) od 06. maja 1993. kojom se uspostavljaju, pored Srebrenice, još pet sigurnosnih zona za gradove: Sarajevo, Tuzla, Bihać, Žepa i Goražde¹². Uzimajući u obzir ove dvije rezolucije, u Bosni i Hercegovini, u vrijeme agresije, bilo je ukupno šest sigurnosnih zona Ujedinjenih nacija. Uspostavljanje tzv. sigurnosnih zona došlo je u vrijeme kada su Ujedinjene nacije bile duboko zabrinute ubrzanim pogoršavanjem situacije u navedenim gradovima, a posebno u Srebrenici i njenoj bližoj okolini zbog tragične humanitarne situacije, što je bio rezultat kontinuiranih oružanih napada i granatiranja nedužnoga civilnoga stanovništva od, kako je navedeno u rezolucijama, paramilitarnih snaga bosanskih Srba. Vijeće sigurnosti je, također, uzelo u razmatranje hitnost sigurnosnih i humanitarnih potreba nekoliko gradova u Bosni i Hercegovini, koji su postali svojevrsna stjecišta velikoga broja raseljenih osoba, među kojima je bilo nebrojeno mnogo ranjenih i bolesnih. Tekstom Rezolucije decidno je navedeno da, u slučaju da se strane u sukobu ne povinuju ovoj rezoluciji, Vijeće sigurnosti izražava spremnost da u najkraćem mogućem vremenu razmotri usvajanje bilo koje dodatne mjere koja je potrebna za njenu potpunu implementaciju, uključujući omogućavanje poštivanja sigurnosti osoblja Ujedinjenih nacija¹³. U tom duhu je dana 4. juna 1993. usvojena Rezolucija Vijeća sigurnosti 836 (1993) kojom je mandat UNPROFOR-a bio znatno proširen, kako bi se otklonili oružani napadi na sigurnosne zone. Rezolucijom je bilo predviđeno pojačanje vojnih snaga UNPROFOR-a, dok je upotreba zračnih snaga, kao jedna od vojnih mjera u implementiranju rezolucija 819 i 824, bila toplo primljena. UNPROFOR je, dakle, ovom rezolucijom, imao mandat da odvrati napade na sigurnosne zone,

---

11 Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija 819 (1993) od 16. aprila 1993, preambula.

12 „... utvrđuje da se glavni grad Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo, i ostala ugrožena područja, naročito gradovi Tuzla, Žepa, Goražde, Bihać, kao i Srebrenica, i njihova okruženja, trebaju tretirati kao sigurnosne zone od strane svih odnosnih strana, koje trebaju biti slobodne od oružanih napada i od bilo koje druge neprijateljske radnje.“ (Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija 824 (1993) od 6. maja 1993, tačka 3. operativnoga dijela).

13 Službenici i organi Ujedinjenih nacija imaju konvencijsku međunarodnu zaštitu temeljem nekoliko međunarodnih dokumenata: Povelja Ujedinjenih nacija iz 1945, Konvencija o privilegijama Ujedinjenih nacija iz 1946, Konvencija o privilegijama i imunitetima specijaliziranih ustanova iz 1947, kao i Sporazum o privilegijama i imunitetima sudija i činovnika Sekretarijata Međunarodnoga suda pravde iz 1946.

da nadgleda primirje, da promovira povlačenje vojnih ili paravojnih jedinica koje ne pripadaju jedinicama Vlade Republike Bosne i Hercegovine, da zauzme određene ključne tačke na terenu, kao i da učestvuje, odnosno osigurava dostavljanje humanitarne pomoći civilnome stanovništvu. Vijeće sigurnosti je ovom rezolucijom zahtijevalo od generalnoga sekretara da sa vladama država članica Ujedinjenih nacija razgovara, kako bi njihove vojne snage mogle učestvovati kao jedinice UNPROFOR-a. Tražila se pomoć država članica Ujedinjenih nacija, ne samo u slanju dodatnih kontingenata nego i u slanju logističke pomoći snagama Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini, kao i usklađivanje i pojačavanje snaga UNPROFOR-a radi implementacije odnosne rezolucije. Zaštitne snage Ujedinjenih nacija dobile su, ovom rezolucijom, pravo da poduzmu sve neophodne mjere (ne poznajući o kojem se opsegu neophodnih mjera zapravo radi) kako bi se odvratili napadi na uspostavljene sigurnosne zone, uključujući i upotrebu zračnih napada, koji bi predstavljali podršku UNPROFOR-u u realiziranju i provedbi ovlasti iz njegovoga mandata glede sigurnosnih zona. Kako možemo vidjeti, Rezolucijom Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija 836 (1993) prvobitni mandat UNPROFOR-a je dobrim dijelom proširen, a sve u cilju zaštite civilnoga stanovništva u sigurnosnim zonama, kao i u potpunome provođenju utvrđenoga koncepta sigurnosnih zona u Bosni i Hercegovini.

Glede koncepta sigurnosnih zona Ujedinjenih nacija, moramo podvući da je teorija međunarodnoga prava, do tog vremena, poznavala više oblika sigurnosti za civilno stanovništvo u jednome oružanome sukobu. Radi se, prije svega, o sanitetskim zonama i mjestima, kao i o zonama i mjestima sigurnosti „koji će biti tako organizirani da stave van domašaja ratne zarobljenike i bolesnike, nemoćne, stare osobe, djecu ispod 15 godina, bremenite žene i majke s djecom ispod sedam godina“¹⁴. Član 15. Dodatnog protokola I (1977) na Ženevske konvencije iz 1949. predviđa mogućnost osnivanja i neutraliziranih zona na područjima na kojima se vode borbe. Nadalje, međunarodno humanitarno pravo kod međunarodnih oružanih sukoba predviđa uspostavljanje nebranjenih mjesta. Stranama u sukobu zabranjeno je da bilo kojim sredstvima napadaju nebranjena mjesta iz kojih će svi borci, pokretno oružje i pokretna vojna oprema morati biti prethodno evakuirani, dok civilno stanovništvo, koje ostane na nebranjenim mjestima, ne smije poduzimati nikakav neprijateljski akt¹⁵. I demilitarizirane zone su, također, predviđene u međunarodnim oružanim sukobima, što je detaljno regulirano u članu 60. Dodatnog protokola I (1977) na Ženevske

14 Član 14. stav 1. Dodatnog protokola I (1977) na Ženevske konvencije iz 1949.

15 Član 59. Dodatnoga protokola I (1977) na Ženevske konvencije iz 1949.

konvencije. Međutim, ono što je primjetno je da u ovim međunarodnim dokumentima nije predviđeno da se demilitarizirane zone, neutralizirane zone, nebranjena mjesta, sanitetske zone i mjesta, kao i mjesta i zone sigurnosti, osnivaju temeljem glave VII Povelje Ujedinjenih nacija, odnosno da se utemeljuju bilo kojom odlukom Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija.

U toku agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu sigurnosne zone su utemeljene ne na osnovu dokumenata koji predstavljaju primarni izvor međunarodnoga humanitarnoga prava, nego na osnovu glave VII Povelje Ujedinjenih nacija. Ilustracije radi, a glede Iraka, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija usvaja Rezoluciju 688 (1991) 5. aprila 1991. u kojoj osuđuje represiju prema iračkome civilnome stanovništvu u mnogim dijelovima Iraka, uključujući područja naseljenim Kurdima, čije posljedice prijete međunarodnome miru i sigurnosti, zahtijevajući od Iraka da doprinese uklanjanju prijetnje međunarodnome miru i sigurnosti, istovremeno insistirajući da Irak dopusti pristup međunarodnim humanitarnim organizacijama¹⁶. Vijeće sigurnosti je, također, zatražilo od generalnoga sekretara da upotrijebi sve izvore koji mu stoje na raspolaganju, uključujući i one relevantnih agencija Ujedinjenih nacija, kako bi hitno adresirao kritične potrebe izbjeglica i raseljenoga iračkoga stanovništva¹⁷. Postoje mišljenja da se u navedenoj rezoluciji nigdje nije eksplicitno navela namjera ustanovljavanja „sigurnosnih utočišta“, te da su nacije/države, koje su glasale protiv ove rezolucije ili su, pak, bile suzdržane, bile vjerovatno u uvjerenju da će ovaj dokument poslužiti Sjedinjenim Američkim Državama i Velikoj Britaniji da trajno razmjesti vojne trupe na teritoriju Iraka. S ovim u vezi se postavlja i pitanje pravnoga osnova kreiranja *no-fly zones* (zona zabrane letenja) u Iraku, te da li postoji mogućnost da je zona zabrane letenja ustanovljena implicitno kroz navedenu tačku 5. Rezolucije 688 (1991) Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija¹⁸? Pravni osnov kreiranja „sigurnosnih utočišta“ u Iraku 1991. i danas ostaje cjelovito nerazriješen.

Međutim, uprkos relativno dobro osmišljenom konceptu sigurnosnih zona u teoriji, koje su trebale predstavljati samo privremenu mjeru zaštite civilnoga stanovništva u procesu okončanja agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, jer su uspostavljene kao odgovor na alarmantnu situaciju, u praksi su mnoge kontroverze i opstrukcije organa Ujedinjenih nacija bile primjetne. Osnovna kontroverza se sastojala od postojanja razlika između

16 Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija 688 (1991) od 5. aprila 1991, tačke 1–4.

17 Isto, tačka 5.

18 Više o zonama zabrane letenja na području Iraka 1991. pogledati u poglavlju *Zračni prostor Republike Bosne i Hercegovine*.

pozicija, osuda, zahtjeva, odluka, preporuka i proklamiranih poziva, koje su bile sadržane u rezolucijama, i očiglednom nedostatku volje kod organa Ujedinjenih nacija da se sve ono što je proklamirano u dokumentima provede u praksi. Ujedinjene nacije, kao univerzalna međunarodna organizacija, koja jedina ima ovlasti odlučivati, raspravljati i poduzimati konkretne aktivnosti kod ugrožavanja međunarodnoga mira i sigurnosti, nije uspjela pravovremeno i adekvatno reagirati kako bi se spasili i spašavali životi u proklamiranim sigurnosnim zonama. Vojska Republike Srpske je provodila masovne oružane napade protiv civilnoga stanovništva u sigurnosnim zonama, eklatantno kršeći i međunarodno humanitarno pravo i opće međunarodno pravo¹⁹. Vojska Republike Srpske je nastavila granatirati grad Sarajevo, vršeći kontinuirani teror nad civilnim stanovništvom u gradu²⁰. Radilo se o teškom granatiranju civilnih ciljeva koja po međunarodnom humanitarnom pravu predstavljaju zaštićena mjesta, odnosno zaštićene objekte. Na djelu su, također, bili snajperski napadi, kao i zaustavljanje humanitarne pomoći Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za izbjeglice (UNHCR). Iako je Tuzla bila proglašena sigurnosnom zonom, granatiranje grada i okolnih mjesta nikada nije prestajalo. Oružani napad na grad Tuzlu je kulminirao dana 25. maja 1995. kada je na tuzlanskoj Kapiji, u užem centru grada, od samo jedne granate poginula 71 osoba, a ranjeno oko 140 osoba²¹. Ironija je još veća znajući da se ovaj dan u bivšoj Jugoslaviji slavio kao „Dan mladosti“, predstavljajući dan rođenja Josipa Broza Tita. Kontinuirani oružani napadi odvijali su se i na ostale sigurnosne zone u Bosni i Hercegovini, dok su dvije sigurnosne zone Srebrenica i Žepa „pale u ruke“ agresora dana 11. jula 1995. odnosno 25. jula 1995. Nakon što je evaku-

19 Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija se moraju poštivati a njihove odredbe pravovremeno i adekvatno provoditi kada Vijeće sigurnosti donosi rezoluciju temeljem glave VII Povelje Ujedinjenih nacija. Sigurnosne zone Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini su upravo bile utemeljene rezolucijama na osnovu glave VII Povelje, što znači da ne samo da su pravno zainteresirane i odnosne strane obavezne poštivati ove rezolucije nego i sve države članice Ujedinjenih nacija.

20 Da VRS, kao strana u sukobu, nije poštivala odredbe Rezolucije Vijeća sigurnosti 824 (1993), prvenstveno da se, u ovom slučaju, grad Sarajevo treba tretirati kao sigurnosna zona od svih odnosnih strana, koja treba biti slobodna od oružanih napada i od bilo koje druge neprijateljske radnje, mogu posvjedočiti i dvije presude ICTY-a u predmetima *Tužilaštvo v. Dragomir Milošević* (IT-98-29/1) i *Tužilaštvo v. Stanislav Galić* (IT-98-29). Stanislav Galić je optužen i osuđen za cijelo vrijeme dok je bio komandant Sarajevsko-romanjskog korpusa Vojske Republike Srpske u periodu od 10. septembra 1992. do 10. augusta 1994, a Dragomir Milošević u periodu od 11. augusta 1994. pa sve do završetka oružanoga sukoba. Ovi predmeti govore o kontinuiranom teroriziranju civilnoga stanovništva u gradu Sarajevu tokom opsade grada.

21 Novak Đukić je osuđen na kaznu dugotrajnoga zatvora od 25 godina za krivično djelo ratni zločin protiv civilnoga stanovništva (Krivični zakon Bosne i Hercegovine) pred Pretresnim vijećem Suda Bosne i Hercegovine dana 12. juna 2009. U prvostepenoj presudi u paragrafu 247. na strani 77 stoji: „Na osnovu svega navedenog vijeće je izvan razumne sumnje utvrdilo da se navedeni događaj desio, odnosno da je dana 25.05.1995. godine u 20.55 sati pala granata u užu centar grada Tuzla zvani „Kapija“ te da je od posljedica pada granate poginula 71 osoba, a preko 130 osoba teže i lakše ranjeno.“ Također je konstatirano u narednome paragrafu da je odbrana ovu činjenicu učinila nespornom. U vrijeme pisanja ovoga rada predmet se nalazi u žalbenome postupku.

acija Bošnjaka iz sigurnosne zone Ujedinjenih nacija Žepe završena 27. jula, UNPROFOR nije mogao mnogo učiniti za ljude koji su ostali unutar ove zone. Kako navodi David Harland u Izvještaju koji je upućen bazi UNPROFOR-a u Sarajevu, „Srbi nisu dozvolili UNPROFOR-u da ode u dio sigurnosne zone koju su kontrolirali pripadnici Armije RBiH, i niti jedan potpisani sporazum se nije implementirao. Pripadnici UNPROFOR-a u Žepi su mogli biti jedino potencijalni taoci i ništa više. Izgleda da će se preostalo stanovništvo Žepe morati sami braniti. Mnogi će vjerovatno nastojati pobjeći i doći se slobodne teritorije. Mnogi će, s druge strane, biti ubijeni ili zatočeni“²². Zanimljivo je čitati i David Harlandov Sedmični izvještaj o situaciji koji je bio upućen Johnu Ryanu dana 29. jula 1995. u kojemu se navodi: „promatrači UNPROFOR-a bili su prisutni kada je enklava pala i primijetili su veliki broj stranih plaćenika (naročito Grka i Rusa) koji su bili prisutni među srpskim snagama, kao i velike količine UNPROFOR-ovog naoružanja koji su oni koristili“²³. Kako se moglo desiti da strani plaćenici, osobe koje ne spadaju pod zaštićene osobe prema Ženevskim konvencijama iz 1949. i Dodatnim protokolima iz 1977, budu ne samo na strani Vojske Republike Srpske u tom trenutku, nego i da koriste naoružanje koje je očigledno, kako stoji u navedenom izvještaju, pripadalo Zaštitnim snagama Ujedinjenih nacija?

Od januara 1994. holandski bataljon Zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija je dobio zadatak da zaštiti sigurnosnu zonu Ujedinjenih nacija Srebrenicu. Postoje izvještaji da su, najmanje dva mjeseca prije no što će početi oružani napad na sigurnosnu zonu Srebrenica, države članice Vijeća sigurnosti i generalni sekretar bili obaviješteni o nadolazećem napadu²⁴. Upravo navedeni organi Ujedinjenih nacija ove informacije nisu dijelili, kako autor navodi, citirajući određene izvore, sa Holandskom vladom i vojnim zvaničnicima. Mogućnost preventivnoga vojnoga udara je u potpunosti bio isključen od zvaničnika Ujedinjenih nacija. Holandski bataljon UNPROFOR-a nije pokušao odbraniti srebreničku enklavu, istovremeno dovodeći sebe i svoje ljudstvo u vrlo ranjivu poziciju od početka mirovne misije, ne zahtijevajući povećanje, odnosno razmještanje dodatnih trupa sa težim naoružanjem unutar sigurnosne zone Srebrenica²⁵. Oni su sve nade kako u

22 Izvještaj *Pregovori o Žepi* (15) Davida Harlanda, šefa civilnoga sektora Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini, upućen Johnu Ryanu i Maj-Gen Gobilliardu dana 2. augusta 1995.

23 Harland, David: *Sector Sarajevo: Weekly Situation Report*, 29. juli 1995, str. 2.

24 Grunfeld, F. – W. Vermeulen: *Failures to Prevent Genocide in Rwanda (1994), Srebrenica (1995), and Darfur (since 2003)*, *Genocide Studies and Prevention International Journal*, Vol. 4, No. 2, IAGS, 2009, strana 225.

25 *Ibid*, strana 227.

svoju sigurnost tako i u odvrtaćanju agresorskih napada povjerali zračnim snagama NATO-a, koje su bile stacionirane u bazi u Italiji.

Međutim, ova je strategija doživjela svoj neuspjeh kada su vojnici UNPROFOR-a, u više navrata, bili zatočeni kao taoci (taktika uzimanja pripadnika UNPROFOR-a za taoce je često korištena od Vojske Republike Srpske kako bi se na taj način spriječili zračni napadi regionalne vojne organizacije NATO-a na terenu). Naime, o ovome se bavi Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija broj 913 (1994) od 22. aprila 1994, u kojoj se, *inter alia*, osuđuje zatočenje osoblja UNPROFOR-a od snaga bosanskih Srba, kao i sva ograničenja koja se nameću UNPROFOR-u u izvršavanju njegova mandata. U tački 5. Rezolucije „zahtijeva se trenutno puštanje cijeloga osoblja UNPROFOR-a koji je još uvijek u zatočenju od strane snaga bosanskih Srba“. Rezolucijom 987 (1995) od 19. aprila 1995, Vijeće sigurnosti traži poštivanje sigurnosti svih pripadnika UNPROFOR-a, gdje u tački 1. ponovno zahtijeva da se sve strane u konfliktu uzdrže od bilo koje radnje zastrašivanja ili nasilja protiv UNPROFOR-a i njegova osoblja. I u konačnici, Vijeće sigurnosti je Rezolucijom 998 (1995) od 16. juna 1995. ponovno zahtijevalo da „snage bosanskih Srba odmah i bezuvjetno oslobode cjelokupno ostalo zatočeno osoblje UNPROFOR-a, i nadalje zahtijeva da sve strane u potpunosti poštuju sigurnost osoblja UNPROFOR-a, kao i ostalih koji su uključeni u dostavljanje humanitarne pomoći, i da osiguraju njihovu kompletnu slobodu kretanja“.

ICTY je optužio i Radovana Karadžića i Ratka Mladića za zločin uzimanja talaca pripadnika UNPROFOR-a u vrijeme međunarodnoga oružanoga sukoba. U optužnici protiv Radovana Karadžića s obilježenim izmjenama od 19. oktobra 2009. u tački 11. navedene su optužbe za uzimanje talaca, što predstavlja zločin protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, jer je kao takav definiran Međunarodnom konvencijom protiv uzimanja talaca od 1980. Paragraf 83. posljednje optužnice glasi: „Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao uzimanje vojnih posmatrača i pripadnika mirovnih snaga UN-a za taoce. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine zločin uzimanja talaca ili da su ga već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce“. U narednome paragrafu, između ostalog, stoji da je Radovan Karadžić učestvovao u udruženome zločinačkome poduhvatu uzimanja talaca, kako bi prisilio NATO da se uzdrži od zračnih napada na vojne ciljeve bosanskih Srba.

U Ruandi su se 1994. međunarodne snage za očuvanje mira povukle nakon ubijanja deset belgijskih pripadnika mirovne misije (*United Nations Assistance Mission for Rwanda* - UNAMIR) u Ruandi. Naime, tokom zločina genocida u Ruandi Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija usvaja Rezoluciju 912 (1994) od 21. aprila 1994. kojom Vijeće sigurnosti izražava duboku zabrinutost za sigurnost pripadnika UNAMIRA-a i drugog osoblja Ujedinjenih nacija u Ruandi, oštro osuđujući napade usmjerenih protiv pripadnika UNAMIR-a, u kojima je nekoliko pripadnika UNAMIR-a izgubilo svoje živote, odnosno bilo povrijeđeno. Naime, Belgija je, za razliku od ostalih država članica Vijeća sigurnosti zagovarala da UNAMIR dobije jak i konkretan mandat. Međutim, nakon navedenoga incidenta iz aprila 1994. Belgija povlači svoje snage iz Ruande. Zanimljivo je pratiti, odnosno usporediti ulogu Sjedinjenih Američkih Država glede početaka oružanoga sukoba u Bosni i Hercegovini i Ruandi. Klintonova administracija, možemo s pravom ustvrditi, nije se željela vojno uplitati u toku trajanja međunarodnoga, odnosno unutrašnjega oružanoga sukoba i izvršavanja međunarodnih zločina.

Glede Bosne i Hercegovine, UNHCR je humanitarnim konvojima dopremao hranu, lijekove i drugu opskrbu u gradove i područja pod opsadom. Međutim, UNPROFOR, sa nejasnim mandatom, i pored njegova proširivanja, u velikome broju slučajeva, nije bio u mogućnosti, odnosno nije bio spreman primijeniti silu u situacijama kada bi humanitarni konvoj bio iz neopravdanih razloga zaustavljen, kako bi osigurao prolazak humanitarne pomoći kroz već dogovorene i utvrđene humanitarne koridore. Vijeće sigurnosti Rezolucijom 752 (1992) od 15. maja 1992. u tačkama 7. i 8. „naglašava urgentnu potrebu za humanitarnom, materijalnom i finansijskom pomoći, uzimajući u obzir veliki broj izbjeglica i raseljenih osoba, te u potpunosti podržava trenutne napore kako bi se dostavila humanitarna pomoć svim žrtvama konflikta i kako bi pomoglo u dobrovoljnome povratku raseljenih osoba njihovim domovima“, dok se u tački 8. pozivaju svi da osiguraju sve uvjete radi efektivne i neometane dostave humanitarne pomoći, uključujući siguran i osiguran pristup aerodromima u Bosni i Hercegovini. Dopremanje humanitarne pomoći u sve okupirane dijelove Bosne i Hercegovine, a posebno u sigurnosne zone, bila je nadležnost UNHCR-a, čiji su konvoji vrlo često zaustavljani i pretresani od vojske i policije Republike Srpske²⁶. To je bio jedan od razloga donošenja Rezolucije 859 (1993)

26 David Harland, koji je od 1993. do 1995. bio zadužen za civilna pitanja u komandi UNPROFOR-a u Sarajevu, a zatim je radio kao politički savjetnik komandanta snaga Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini Ruperta Smitha, izjavio je dana 10. maja 2010. pred ICTY-em na suđenju Radovanu Karadžiću, kao svjedok optužbe, da su vlasti i vojska Republike Srpske sistematski ograničavali slobodu kretanja snagama i konvo-

od 24. augusta 1993. kojom je Vijeće sigurnosti zahtijevalo da se osigura-ju nesmetani prolasci humanitarne pomoći, uključujući dopremanje hrane, vode, električne struje, goriva i nesmetanoga odvijanja komunikacija, posebno u sigurnosnim zonama u Bosni i Hercegovini²⁷. Kako je sigurnost službenika UNHCR-a kod dopremanja humanitarne pomoći bila vrlo često upitna, otuda i zahtjev Vijeća sigurnosti da sve strane cijelo vrijeme moraju poštivati sigurnost i operativnu efikasnost službenika UNHCR-a²⁸. Nadalje, u preambuli Rezolucije 913 (1994) od 22. aprila 1994. Vijeće sigurnosti osuđuje sve napade protiv civilnoga stanovništva, uključujući i napade protiv humanitarnih radnika u odnosu na situaciju u sigurnosnoj zoni Goražde. Ovom rezolucijom najoštrije je osuđena kontinuirana ofanziva na sigurnosnu zonu Goražde koja je rezultirala u ubijanju brojnih civila i velikoj ljudskoj patnji.²⁹ Glede Goražda, specijalni izvjestilac generalnog sekretara Ujedinjenih nacija je „utvrdio da je enklava bila granatirana i da je konvojima dva mjeseca bilo uskraćeno da dopremaju humanitarnu pomoć [...] Specijalni izvjestilac je konstatirao da je u proljeće 1994. grad bio izložen vojnoj ofanzivi snaga bosanskih Srba, pri čemu su ciljani civilni objekti, uključujući bolnicu, te da je snabdijevanje vodom bilo prekinuto [...] Humanitarni konvoji bili su izloženi neprijateljstvima, uključujući zatočenje osoblja UNPROFOR-a i krađu opreme [...] Sličan model ponašanja bio je i u Bihaću, Tuzli, Cerskoj i Maglaju“³⁰. Međunarodni sud pravde je u presudi spora koji se odnosi na primjenu Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (*Bosna i Hercegovina vs. Srbija i Crna Gora*) smatrao da su skoro svi događaji koje je podnosilac tužbe spomenuo utvrđeni³¹ na osnovu raspoloživih dokaza, te je donio zaključak da su „srpske snage u Sarajevu i drugim gradovima namjerno ciljale na civilne pripadnike zaštićene grupe“³². U Rezoluciji Vijeća sigurnosti 959 (1994) od 19. novembra 1994. izražava se naročita zabrinutost zbog eskalacije neprijateljstava u i izvan sigurnosne zone Bihać, što rezultira u veliku ljudsku patnju i veliki broj raseljenih osoba³³.

---

jima Ujedinjenih nacija koji su isporučivali humanitarnu pomoć i da su je 1995. skoro „potpuno uskratili“.

27 Tačka 3. Rezolucije.

28 Tačka 4. Rezolucije.

29 Preambula Rezolucije.

30 Međunarodni sud pravde, spor koji se odnosi na primjenu Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (*Bosna i Hercegovina vs. Srbija i Crna Gora*), Presuda, 26. februar 2007, paragraf 327.

31 Više o ovome pogledati u paragrafu presude 323–328.

32 Međunarodni sud pravde, spor koji se odnosi na primjenu Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (*Bosna i Hercegovina vs. Srbija i Crna Gora*), Presuda, 26. februar 2007, paragraf 328.

33 Preambula Rezolucije.

Prvobitno, temeljem rezolucija Vijeća sigurnosti, sigurnosne zone su konceptualizirane da prvenstveno umanje patnju i zaštite civilno stanovništvo, zabrane, ne samo oružani sukob, nego i sva vojna djelovanja i aktivnosti u zoni, te, u konačnici, da spriječe eklatantno grubo kršenje osnovnih ljudskih prava i sloboda. U julu mjesecu 1995, kada su dvije sigurnosne zone (Srebrenica i Žepa) pale u agresorske ruke, pripadnici holandskoga i ukrajinskoga bataljona UNPROFOR-a pokazali su svu nemoć Ujedinjenih nacija da zaštite ugroženo civilno stanovništvo u okupiranim područjima. Tek nakon pada ovih sigurnosnih zona Vijeće sigurnosti poduzima prisilne mjere protiv Vojske Republike Srpske. Ovo je period kada su se i Sjedinjene Američke Države odlučile aktivnije uključiti u mirovni proces, koji je rezultirao pristankom/prisiljavanjem na zaključivanje Dejtonskoga mirovnoga sporazuma pred kraj 1995. Naime, Vijeće sigurnosti donosi Rezoluciju 1004 (1995) od 12. jula 1995, na vanrednoj sjednici, u kojoj je *inter alia* zahtijevalo da Vojska Republike Srpske prestane sa ofanzivom i da se odmah povuče iz sigurnosne zone Srebrenica. Nakon međunarodnih zločina, koji su se izvršavali po padu navedenih sigurnosnih zona³⁴, specijalni izvjestilac Komisije za ljudska prava Ujedinjenih nacija Tadeusz Mazowiecki podnosi neopozivu ostavku na svoju poziciju dana 27. jula 1995, nakon skoro tri godine od postavljanja na to mjesto³⁵. U pismu ostavke koju je uputio predsjedavajućem Komisije Ujedinjenih nacija za ljudska prava i generalnome sekretaru Ujedinjenih nacija, u prvome paragrafu stoji: „činjenica da su Ujedinjene nacije dozvolile da Srebrenica i Žepa padnu, osim ogromne tragedije koja je pala na ta “sigurna utočišta” zagwarantirana međunarodnim dogovorima, nameću mi obavezu da ustvrdim kako ne vidim nikakvu mogućnost za nastavak moga mandata Specijalnog izvjestioca koji mi je dala Komisija [Ujedinjenih nacija] za ljudska prava“. Objašnjavajući

34 O sigurnosnoj zoni Srebrenica, o njenome padu, zločinima protiv čovječnosti i međunarodnoga prava, posebno o zločinu genocida koji se vršio u kontinuitetu i koji je svoju tzv. „kulminaciju“ dosegao jula 1995, o političkoj i moralnoj odgovornosti međunarodne zajednice država glede Srebrenice vršena su golemo istraživanja i rađene velike studije. Jedna od njih je *Srebrenica 1995* u tri knjige, u izdanju Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnoga prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1998, 1999, 2000. Glede sigurnosne zone Srebrenica potrebno je pogledati i Izvještaj Generalnoga sekretara Ujedinjenih nacija prema Rezoluciji Generalne skupštine 53/35 (1998) *Izvještaj o Srebrenici* od 15. novembra 1999, kao i autorov magistarski rad.

35 Komisija Ujedinjenih nacija za ljudska prava je 14. augusta 1992. usvojila Rezoluciju 1992/S-1/1, u kojoj je zatražila od predsjedavajućeg da imenuje Specijalnog izvjestioca, koji će direktno ispitati stanje ljudskih prava na teritoriji bivše Jugoslavije, naročito u Bosni i Hercegovini, redovno prikupljati relevantne i vjerodostojne informacije o stanju ljudskih prava od vlada, pojedinaca, međuvladinih i nevladinih organizacija i iskoristiti pomoć postojećih mehanizama Komisije Ujedinjenih nacija za ljudska prava. Predsjedavajući Komisije Ujedinjenih nacija za ljudska prava promptno reagira i u vrlo kratkome roku na mjesto specijalnog izvjestioca Komisije Ujedinjenih nacija za ljudska prava imenuje bivšeg poljskog premijera Tadeusza Mazowieckog. Tadeusz Mazowiecki je u novoj ulozi prvi puta posjetio područje Bosne i Hercegovine od 21. do 26. augusta 1992. (pogledati šire: Izvještaj Tadeusza Mazowieckog broj E/CN.4/1992/S-11/9 od 28. augusta 1992).

svoje razloge, bivši poljski premijer izjavio je da time želi protestirati protiv odluka Londonske konferencije o Bosni, koja je prihvatila pad Srebrenice i koja se pomirila sa padom Žepe.³⁶ Kako Tadeusz Mazowiecki navodi, „povrede ljudskih prava se bezočno nastavljaju. Stalno se nailazi na blokade kod dolaska humanitarne pomoći. Civilno stanovništvo se stalno granatira, a “plave kacige” i predstavnici humanitarnih organizacija umiru. Zločini se izvršavaju brutalno i brzo, a odgovor međunarodne zajednice je spor i neefikasan“. Tadeusz Mazowiecki je, prilikom davanja ostavke, na konferenciji za štampu izjavio „da bi međunarodna zajednica morala odustati od svoje hipokrizije prema Bosni, jer mi tvrdimo da je branimo, dok je ustvari napuštamo. Ne može se sa kredibilitetom govoriti o zaštiti ljudskih prava kada postoji nedostatak konzistentnosti i hrabrosti što pokazuje međunarodna zajednica i njeni lideri“³⁷, riječi su to Tadeusza Mazowieckog, koji je bio prvi proponent uspostavljanja sigurnosnih zona u Bosni i Hercegovini i cjelovite zaštite civilnoga stanovništva u tim zonama.

Međutim, kako Vijeće sigurnosti i generalni sekretar u New Yorku te UNPROFOR u Bosni i Hercegovini nisu mogli ništa više učiniti da zaštite civilno stanovništvo od vršenja gnusnih međunarodnih zločina nad njima, i kako je koncept sigurnosne zone nepovratno propao, Tadeusz Mazowiecki optužuje međunarodnu zajednicu država i navodi da on ne može nastaviti sudjelovati u lažnoj zaštiti ljudskih prava. S druge strane, može se čuti i mišljenje da je Tadeusz Mazowiecki kontroverzna ličnost koja je u sebi utjelovljivala svu nespремnost i nerazuman odnos Ujedinjenih nacija prema agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu, posebno glede permanentnoga kršenja ljudskih prava, te da je konstantno upotrebljavao nepravni termin „etničko čišćenje“ u svojim izvještajima Ujedinjenim nacijama³⁸.

Embargo na uvoz oružja – izravno kršenje člana 51. Povelje Ujedinjenih nacija

Da je Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija, u svojim rezolucijama, koristilo međunarodnopravnu kvalifikaciju zločina genocid, tada bi izravno Bosni i Hercegovini bilo priznato inherentno pravo na odbranu/samood-

36 Konstanty Gebert, *Izještavanje nije dovoljno – misija za ljudska prava Tadeuša Mazowieckog*, članak objavljen u knjizi: *Genocid u Bosni i Hercegovini 1991 – 1995*, Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini, Bon, 31. august – 4. septembar 1995, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 1997, strana 680.

37 Ibid.

38 Mirovna misija Ujedinjenih nacija u Ruandi je, također, doživjela svoj krah 1994. kada međunarodne mirovne snage nisu mogle spriječiti nadolazeći genocid zbog nedovoljnoga kapaciteta i nedovoljne političke volje stalnih država članica Vijeća sigurnosti.

branu, te bi u očima međunarodne zajednice država nametnuti embargo iz 1991. na uvoz oružja državama bivše SFRJ u oružanome sukobu djelovao vrlo upitno u svojoj legitimnosti. Poznato je da je ova odluka Vijeća sigurnosti 713 (1991) od 25. septembra 1991. odgovarala jedino Saveznoj republici Jugoslaviji, koja je na raspolaganju imala cjelovit i jedinstven arsenal naoružanja Jugoslavenske narodne armije. U Rezoluciji se *inter alia* kaže: „Sve zemlje će, u cilju uspostavljanja mira i stabilnosti u Jugoslaviji, odmah uspostaviti opći i potpuni embargo na sve isporuke oružja i vojne opreme Jugoslaviji, dok Vijeće sigurnosti ne odluči drugačije.“ U Preambuli Rezolucije Vijeće sigurnosti je navelo da je „... duboko zabrinuto borbama u Jugoslaviji koje uzrokuju velike gubitke ljudskih života i materijalnu štetu sa posljedicama na zemlje u regiji, posebno na granična područja susjednih zemalja“³⁹. Vijeće sigurnosti je, također, bilo zabrinuto što nastavak ove situacije konstituirá prijetnju međunarodnome miru i sigurnosti, te je preporučilo i podržalo „nastojanja Europske zajednice i njezinih država članica uz podršku država članica Organizacije za sigurnost i saradnju u Europi (OSCE) da uspostave mir i dijalog u Jugoslaviji kroz, *inter alia*, implementaciju prekida vatre, uključujući slanje promatrača, održavanje konferencije o Jugoslaviji, uključujući već utvrđene mehanizme, kao i suspendiranje dostave svih oružja i vojne opreme Jugoslaviji“⁴⁰. Jedan od, dakako, glavnih učinaka embarga bilo je zamrzavanje postojećih vojnih arsenala u vrijeme izrazite dominacije bivše Jugoslavenske Narodne Armije. U više navrata su Republika Bosna i Hercegovina i Republika Hrvatska tražile od Ujedinjenih nacija ukidanje embarga na uvoz oružja, međutim, to se, tokom cijelog trajanja agresije na ove dvije međunarodno priznate države, nije dogodilo. Stalne države članice Vijeća sigurnosti su smatrale, prevashodno za Bosnu i Hercegovinu, da ukoliko se ukine zabrana uvoza naoružanja, da će na svim „stranama“ u oružanome sukobu doći do povećavanja broja civilnih žrtava, te da će životi vojnika UNPROFOR-a takvom odlukom biti u izravnoj opasnosti.

Glede ovoga pitanja, valja kazati da je Republika Bosna i Hercegovina dana 15. novembra 1993. donijela izjavu da pokrene sudski postupak protiv Ujedinjenog Kraljevstva pred Međunarodnim sudom pravde Ujedinjenih nacija zbog kršenja Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948, Međunarodne konvencije o eliminiranju svih oblika rasne diskriminacije iz 1965, kao i drugih izvora općega međunarodnoga prava navedenih u članu 38. Statuta Međunarodnoga suda pravde. Intencija

39 Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, 713 (1991) od 25. septembra 1991.

40 *Ibid.*

Republike Bosne i Hercegovine je bila tužiti Ujedinjeno Kraljevstvo za nesprečavanje zločina genocida „protiv ljudi i države Bosne i Hercegovine“⁴¹, što je protivno članu I Konvencije o genocidu. Nadalje, Bosna i Hercegovina je namjeravala tužiti Ujedinjeno Kraljevstvo jer je Ujedinjeno Kraljevstvo, kao jedna od pet stalnih članica Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, nezakonito nametnulo i održavalo oružani embargo prema Republici Bosni i Hercegovini, što predstavlja kršenje člana 51. Povelje Ujedinjenih nacija, tako da je ovim aktom učestvovala kao saučesnik u zločinu genocida. Međutim, 3. januara 1994. pravni zastupnik Republike Bosne i Hercegovine pred Međunarodnim sudom pravde Francis Boyle obavještava registrara Suda da „Republika Bosna i Hercegovina povlači tužbu protiv Ujedinjenog Kraljevstva zbog sile, prisile i prijetnje Britanske vlade i vlada nekoliko drugih europskih država upućenih prema najvišim dužnosnicima bosanske vlade u Ženevi, Londonu i Sarajevu“⁴². Upravo zbog britanskoga pritiska kao i pritiska drugih evropskih zemalja, koje su u tom trenutku dale podršku Velikoj Britaniji, a koje se u pismu Francisa Boyla uopće ne spominju, Republika Bosna i Hercegovina je odlučila odustati od podnošenja tužbe, odnosno tužbenoga zahtjeva protiv Ujedinjenoga Kraljevstva pred najvišom sudskom instancom Ujedinjenih nacija.

Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. u članu VIII predviđa da se „svaka ugovorna strana može obratiti nadležnim organima Ujedinjenih nacija kako bi ovi, prema Povelji Ujedinjenih nacija, poduzeli mjere koje smatraju odgovarajućim za sprečavanje i kažnjavanje djela genocida ili bilo kojeg drugog djela navedenog u članu III“. Pošto Ujedinjene nacije nisu adresirale grubo kršenje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini kao zločin genocida, niti su oružani sukob adresirale kao djelo agresije (osim u prethodno navedene dvije rezolucije Vijeća sigurnosti), osigurale su ambijent da niti jedna država, formalnopravno, ne može tražiti od Vijeća sigurnosti poduzimanje adekvatnih mjera s ciljem svekolikoga pomaganja institucijama i stanovništvu napadnute države. Radilo se ovdje o gruboj višegodišnjoj praksi Ujedinjenih nacija koja se ogledala u očitom izjednačavanju žrtve i agresora, te su se u tom smislu, na implicitan način, anulirala sva prava države, stalne i punopravne članice Ujedinjenih nacija.

U konačnici, dana 22. novembra 1995. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija usvaja Rezoluciju 1021 (1995) kojom se u tački 1. odlučuje da će

41 Izjava Republike Bosne i Hercegovine da pokrene sudski postupak protiv Ujedinjenog Kraljevstva pred Međunarodnim sudom pravde od dana 15. novembra 1993.

42 Pismo Francisa Boyla pod naslovom: *World Court: Bosnia v. Britain for Genocide 15 November 1993* od 15. novembra 2009.

embargo na dostavljanje oružja i vojne opreme prestajati po etapama za određene vrste naoružanja, i pod određenim uvjetima, nakon što Republika Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska i Savezna republika Jugoslavija potpišu mirovni sporazum.

Zračni prostor Republike Bosne i Hercegovine

Glede zračnoga prostora Republike Bosne i Hercegovine, Vijeće sigurnosti, djelujući prema glavi VI Povelje Ujedinjenih nacija, odlučilo je da Rezolucijom 781 (1992) od 9. oktobra 1992. u tački 1. uspostavi zabranu vojnih letova u zračnome prostoru Bosne i Hercegovine, koja se neće odnositi na letove zrakoplova UNPROFOR-a i drugih letova koji budu podržavali operacije Ujedinjenih nacija, uključujući humanitarnu asistenciju. S ove vremenske pozicije, možemo kazati da su mehanizmi iz Rezolucije Vijeća sigurnosti 770 (1992) o osiguravanju sigurnosti za dopremanje humanitarne pomoći u Bosnu i Hercegovinu (glede zabrane letenja), u najvećoj mjeri, provedeni, dok su se u odnosu na ostale rezolucije Vijeća sigurnosti, odredbe ove rezolucije, u velikoj mjeri, na terenu poštivale. S druge strane, Vijeće sigurnosti je naivno vjerovalo da će zabrana svih vojnih letova u zračnome prostoru Bosne i Hercegovine doprinijeti završetku „neprijateljstava“, kako su oni u više navrata nazivali međunarodni oružani sukob u Bosni i Hercegovini. Ovom rezolucijom se indirektno, temeljem glave VIII Povelje, tražila vojna i logistička asistencija NATO-a u osiguravanju provođenja njezinih odredaba.

Glede prikazivanja usporedbe sa Irakom, vrijedi kazati da su iračke zone zabrane letenja proklamirane od Sjedinjenih Američkih Država, Ujedinjenoga Kraljevstva i Francuske nakon Zaljevskoga rata 1991. kako bi se zaštitile humanitarne operacije u sjevernome Iraku i šiitski muslimani na jugu zemlje. Naime, radilo se o nametanju zabrane svih vojnih i civilnih letova u dva odvojena iračka zračna prostora (sjeverna zona zabrane letenja i južna zona zabrane letenja) s ciljem osiguravanja humanitarnih operacija u ova dva dijela Iraka. Navedene države su se prilikom uspostavljanja iračkih zona zabrane letenja pozivale na Rezoluciju Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija 688 (1991) od 5. aprila 1991. kako bi legalizirale svoje operacije na terenu. Međutim, navedena rezolucija ne sadržava niti jedno eksplicitno ovlaštenje ili dopuštenje za uspostavu zabrane letenja za iračke vojne i civilne zrakoplove. Istina je da je Vijeće sigurnosti Rezolucijom 688 (1991) konstatiralo da represija iračkoga civilnoga stanovništva u mnogim dijelovima Iraka, a posebno u područjima naseljenim Kurdima, predstav-

lja prijetnju međunarodnome miru i sigurnosti (shodno članu 39. Povelje), čime je Vijeće sigurnosti formalnopravno dovelo sebe u situaciju da može odlučivati o uvođenju mjera kako bi se otklonila prijetnja međunarodnome miru i sigurnosti. Ove zone neletenja uspostavljene su temeljem glave VII Povelje čime su se Ujedinjene nacije osigurale protiv optužbi da su izvršile nelegitimno i nelegalno uplitanje u unutrašnja pitanja države Iraka prema članu 2 (7) Povelje Ujedinjenih nacija⁴³, kao i prema Deklaraciji Generalne skupštine Ujedinjenih nacija od 9. decembra 1981. o zabrani miješanja u unutrašnje poslove država. No, kontroverze i diskusije oko legalnosti uspostavljanja zona zabrane letenja u akademskim krugovima još uvijek traju⁴⁴.

Umjesto zaključka

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija, prvenstveno stalne članice ovoga tijela, kako rad prikazuje, nisu htjele pravovremeno reagirati u punome kapacitetu kako bi spriječile međunarodni oružani sukob na prostoru bivše Jugoslavije, posebno u Bosni i Hercegovini, te spriječile i ograničile izvršenje teških zločina protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom. No, znajući za ostala planetarna mjesta oružanih sukoba i izvršenja zločina, priznaćemo da je međunarodna zajednica država relativno „brzo“ došla do zaključka da se u Bosni i Hercegovini treba provesti agresivna oružana/humanitarna intervencija sa jakim pritiskom za potpisivanje mirovnoga sporazuma i završetak oružanoga sukoba. Pogledajmo, naprimjer, Ruandu, gdje je čelnik mirovne misije Ujedinjenih nacija u Ruandi, kanadski general Romeo Dallaire, zatražio dozvolu da reagira protiv onih koji pripremaju masakr, ali je njegov zahtjev odbijen u sjedištu Ujedinjenih nacija⁴⁵. Iako je generalni sekretar Ujedinjenih nacija u to vrijeme bio Boutros Boutros Ghali, afrički predstavnik crne rase, koji je bio na čelu cijele organizacije, ipak je situacija u Ruandi, odnosno stravično i rapidno izvršavanje zločina genocida, bila ignorirana.

43 O zabrani letenja i uspostavljanju „No-fly zones“ u Iraku pogledati više: Danesh Sarooshi, *The United Nations and the Development of Collective Security. The Delegation by the UN Security Council of its Chapter VII Powers*, Oxford University Press Inc, drugo izdanje, New York, 2003, strana 229 i dalje.

44 Oprečna mišljenja i rasprave ne postoje samo o međunarodnopravnoj legalnosti zona zabrane letenja u Iraku 1991. nego se vrlo ozbiljno i studiozno piše i o izvršenim ratnim zločinima Sjedinjenih Američkih Država i njezinih saveznika u periodu od 42 dana, između 16. januara i 27. februara 1991. na području Iraka. Govori se i o američkoj agresiji na Irak te o njezinoj kontinuiranoj imperijalističkoj i intervencionističkoj politici u ovome dijelu svijeta. Više o ovome svakako vidjeti u knjizi Ramseyja Clarka i drugih: *War Crimes. A Report on United States War Crimes Against Iraq*, Maisonneuve Press, Washington, D.C. 1992.

45 Preneseno: Anđelić, Neven: *Kratka povijest ljudskih prava*, ACIPS & Helsinški komitet za ljudska prava u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2008, strana 178.

Sjedinjene Američke Države zbog sopstvenih grešaka u Somaliji s početka 1990. nisu sebi željele priuštiti još jednu pogrešku sa situacijom u Ruandi, kakvu su imali u sklopu mirovne misije Ujedinjenih nacija u Somaliji (UNOSOM II). Ova prva humanitarna intervencija Ujedinjenih nacija⁴⁶ nije postigla svoj cilj – razoružavanje sukobljenih strana i uspostavljanje trajne humanitarne pomoći civilnome stanovništvu. Misija UNOSOM II je doživjela neuspjeh upravo zbog proturječnosti: umjesto da osiguraju održavanje već dogovorenoga mira između strana u konfliktu, UNOSOM II su morale prisiliti strane u konfliktu da dogovore taj mir, a pod pritiskom velikih gubitaka i same su postale strana u konfliktu. Upravo slike ubijenih američkih vojnika iz Somalije ili vojnika mirovnih trupa UNPROFOR-a, koji su u Bosni i Hercegovini uzeti kao taoci, a koje su obišle cijeli svijet, smanjile su spremnost velikoga broja država da svoje vojnike šalju u misije Ujedinjenih nacija.

Čečenija je bila primjer teritorije koja pripada nekoj drugoj „interesejnoj sferi“, onoj ruskoj, i u koju se nije bilo preporučljivo miješati konkretnim vojnim i diplomatskim aktivnostima, nego je sve ostalo na vokabularu zabrinute međunarodne zajednice država oličene u Generalnoj skupštini i generalnome sekretaru Ujedinjenih nacija. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija 1995. nije čak usvojilo niti jednu rezoluciju⁴⁷ glede stanja u Čečeniji, posebno u glavnome gradu Groznome, koji je naprasno uništen, zajedno sa velikim brojem civilnoga stanovništva, počevši od polovice decembra 1994, kada ruski predsjednik Boris Jeljcin šalje vojne trupe u ovu južnu republiku.

Prilikom donošenja odluke o vojnoj, humanitarnoj i diplomatskoj intervenciji u jedan oružani sukob, bilo da je on unutrašnjega ili međunarodnoga karaktera, veliki utjecaj svakako ima činjenica da li velike sile, odnosno stalne članice Vijeća sigurnosti imaju sopstveni interes bilo koje vrste da se takvo što i napravi. Glede situacije u Darfuru (Sudan), Vijeće sigurnosti nije spremno reagirati na pravi način, odnosno uvijek je u pitanju nedostatak urgentnosti ove svjetske organizacije. Međutim, vojna intervencija Sjedinjenih Američkih Država u Afganistanu 2001. i Iraku 2003. bila je više no urgentna, predstavljajući američku intervencionističku politiku u svojem punome obličju. Napad NATO-a na Srbiju 1999. i ulazak kopnenih snaga na teritorij Kosova radi sprečavanja humanitarne katastrofe i eskaliranja oružanoga sukoba bio je, također, urgentan. No, u ovom slučaju

---

46 Tokom misije UNOSOM II u Somaliji prvi puta nakon angažmana u Kongu mandat mirovnih trupa bio je povezan sa glavom VII Povelje Ujedinjenih nacija i s upotrebom vojne prisile.

47 Zbog uloženoga veta Ruske Federacije.

snage NATO-a nisu dobile odobrenje od Vijeća sigurnosti za početak intervencije, što bi, promatrajući problem *stricto sensu*, značio protupravni napad na jednu suverenu državu i njezin teritorij. Ovo pitanje biće predmetom vječite diskusije: da li je državni suverenitet važniji od međunarodnoga mira i sigurnosti? Međutim, postoje mišljenja, posebno ona koja dolaze iz Velike Britanije, da se oružana sila (oružana humanitarna intervencija) može upotrijebiti u izuzetnim situacijama kako bi se izbjegla humanitarna katastrofa⁴⁸. No, istina je da je ovim primjerom napravljen jedan grubi presedan u međunarodnome pravu, presedan koji ima za cilj uvođenje nekih novih pravila u međunarodno pravo, odnosno progresivni razvoj ove pravne grane ka jednome novome konceptu upotrebe sile u međunarodnim odnosima⁴⁹. Naime, autor stoji pri tvrdnji da jedino Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija može odlučiti koja situacija zahtijeva humanitarnu i vojnu intervenciju u svijetu, da dozvoli upotrebu sile, i da odlučuje o posljedicama takve intervencije. Za ovakav stav postoji više uporišta u Povelji Ujedinjenih nacija. Član 1 (1) Povelje kaže: „*Ciljevi su Ujedinjenih nacija: održavati međunarodni mir i sigurnost i u tu svrhu: poduzimati djelotvorne kolektivne mjere radi sprečavanja i otklanjanja prijetnja miru, i radi suzbijanja čina agresije ili drugih narušavanja mira, i ostvarivati mirnim sredstvima i u skladu s načelima pravde i međunarodnoga prava, uređenje ili rješavanje međunarodnih sporova ili situacija koje bi mogli dovesti do narušavanja mira*”. Član 2(4) Povelje glasi: „*Države članice se u svojim međunarodnim odnosima suzdržavaju od prijetnje silom ili upotrebe sile koje su uperene protiv teritorijalne cjelovitosti ili političke nezavisnosti bilo koje države, ili su na bilo koji način nespojive s ciljevima Ujedinjenih nacija*”. Ovlaštenje poduzimanja kolektivne humanitarne ili vojne intervencije ima jedino Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija temeljem člana 24 (2) Povelje: „*Da bi se osigurala brza i djelotvorna akcija Ujedinjenih nacija, njezine države članice povjeravaju Vijeću sigurnosti prvenstvenu odgovornost za održavanje međunarodnoga mira i sigurnosti, i pristaju da Vijeće sigurnosti radi u njihovo ime kada obavlja svoje dužnosti na temelju te odgovornosti*”. No, ovo je posve druga tema i naučne rasprave o ovome ne zaslužuju stranice ovoga teksta.

48 Ovo je tzv. institut u međunarodnome pravu koji nosi naziv: *humanitarna intervencija*. Pogledati šire u knjizi: Tarcisio Gazzini, *The Changing Rules on the Use of Force in International Law*, Manchester: Manchester University Press, 2006.

49 Potrebno je sumnjati, odnosno s dozom obazrivosti gledati na pojavu/koncept koji sve više zahvata međunarodnu zajednicu država: *humanistički ili pacifistički militarizam*, u kojemu je oružani sukob prihvatljiv ukoliko mu je namjera donijeti mir, odnosno demokraciju ili osigurati uvjete za distribuciju humanitarne pomoći na teritorij određene države.

***

U ovome radu je prezentirana i analizirana uloga i djelovanje organizacije Ujedinjenih nacija, prvenstveno kroz Vijeće sigurnosti ove organizacije glede međunarodnoga oružanoga sukoba u Bosni i Hercegovini. Kroz razna poglavlja djelovanja ove organizacije u toku trajanja oružanoga sukoba na teritoriju Bosne i Hercegovine, u konačnici zaključujemo da su Ujedinjene nacije pravile mnogobrojne pogreške u sopstvenome poimanju situacije u bivšoj Jugoslaviji, bez priznavanja agresije protiv Bosne i Hercegovine. To je priznao čak i generalni sekretar Ujedinjenih nacija Kofi Annan u *Izveštaju o Srebrenici* od 15. novembra 1999, u kojemu on ističe da su greške „proistekle iz nesumnjivo dobronamjerne težnje: pokušali smo očuvati mir i primijeniti pravila za očuvanje mira u situaciji u kojoj nije bilo nikakvoga mira [...] Situaciju na terenu smo pokušali stabilizirati putem sporazuma o prekidu vatre, što je išlo na ruku Srbima koji su kontrolirali veći dio teritorija. Pokušali smo izbjeći upotrebu prisile, osim u svrhu samoodbrane, što nas je dovelo u sukob sa interesima branilaca sigurnosnih zona, čija je sigurnost zavisila od naše upotrebe sile“⁵⁰. Kako nadalje navodi, a glede embarga na uvoz oružja, „zajednica naroda odlučila je odgovoriti na rat u Bosni i Hercegovini embargom na uvoz oružja, dostavom humanitarne pomoći i razmještanjem snaga za očuvanje mira. Mora se jasno naznačiti da su ove mjere **bile loš nadomjestak** za odlučniju i silovitiju akciju kojom bi se spriječilo odvijanje užasa. Embargom na oružje nije se postiglo ništa više do zamrzavanja vojnoga stanja u bivšoj Jugoslaviji [...]“⁵¹.

U pogledu dopremanja humanitarne pomoći, generalni sekretar izjavljuje: „Isto tako ni snabdijevanje humanitarnom pomoći nije predstavljalo adekvatan odgovor na „etničko čišćenje“ i **vršenje genocida**. [...] Ali dostava humanitarne pomoći nije nikada predstavljala rješenje za probleme te zemlje. Problem koji je vadio za vojnopolitičkim rješenjem se sastojao u tome što je jedna članica Ujedinjenih nacija **ostavljena bez mogućnosti odbrane uslijed embarga na oružje** koji su joj nametnule Ujedinjene nacije, bila čerečena snagama koje su je željele uništiti. Rješenje ovom problemu nije mogla biti humanitarna pomoć“⁵².

---

50 Izveštaj Generalnoga sekretara Ujedinjenih nacija prema Rezoluciji Generalne skupštine 53/35 (1998), 15. novembar 1999, para 488. Prijevod Izveštaja može se pronaći u knjizi: Smail Čekić, Muharem Kreso, Bećir Macić, *Genocid u Srebrenici, „sigurnoj zoni“ Ujedinjenih nacija, jula 1995*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnoga prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2000. (Edicija: Srebrenica 1995, knjiga 3).

51 Isto, paragraf 490.

52 Isto, paragraf 491.

Glede mandata, uloge i cjelokupnoga djelovanja UNPROFOR-a, generalni sekretar, u poglavlju o ulozi Vijeća sigurnosti i država članica *Izveštaja o Srebrenici*, precizira da „ni slanje snaga za očuvanje mira **nije predstavljao suvisao odgovor na ovaj problem**. Moj prethodnik [misli se na Boutrosa Boutrosa Ghalija] je otvoreno rekao Vijeću sigurnosti da Snage za očuvanje mira Ujedinjenih nacija ne mogu donijeti mir Bosni i Hercegovini. [...] Nije ispunjen nijedan od preduslova za slanje snaga za očuvanje mira: nije bilo mirovnoga sporazuma – čak se nije poštivao ni prekid vatre – nije bilo očigledne volje da nastupi mir i nije postojala jasna spremnost zaraćenih strana. [...] Lako naoružane, lako vidljive u svojim vozilima, razasute širom zemlje po brojnim neodbranjivim osmatračkim tačkama, one su mogle samo potvrditi ono što je bilo očigledno: **nije bilo mira kojega treba očuvati**“⁵³. Generalni sekretar je zaključio da su humanitarne operacije Ujedinjenih nacija za bosanske Srbe bile instrument za postizanje njihovoga cilja⁵⁴. U takvim situacijama, suštinski je važno imati sposobnost da se mandat prilagodi situaciji na terenu, dok komanda UNPROFOR-a nije bila fleksibilna ni za jednu od spomenutih stvari⁵⁵.

U vezi sa sigurnosnim zonama, generalni sekretar piše da je „čak i prije otpočinjanja napada na Srebrenicu, Sekretarijatu, kao i državama članicama, **bilo jasno da sigurnosne zone nisu istinski „sigurne“**. Nije bilo ni političke volje da se upotrijebi odlučna zračna sila protiv srpskih napada na sigurnosne zone, kao ni mogućnosti da ih se na terenu porazi“⁵⁶ [...]. „Srbi su kao dio svojih širih ambicija ka ‘Velikoj Srbiji’, otpočeli okupaciju teritorija enklava, želeći te teritorije samo za sebe. [...] Tako je civilno stanovništvo bosanskih Muslimana postalo glavna žrtva brutalno agresivnih vojnih i paravojnih srpskih operacija koje su imale za cilj da očiste željene teritorije od civilnoga stanovništva tako da bi se one mogle naseliti Srbima“⁵⁷. „**Ova područja nisu bila sigurna**, a nisu bila ni sigurne luke u smislu međunarodnoga humanitarnoga prava, niti sigurne zone u bilo kakvom vojnom smislu.“⁵⁸

Organizacija Ujedinjenih nacija, kao cjelina sa svojim konstitutivnim organima, nije u potpunosti ili, bolje kazano, imala je nadasve nepotpuno shvatanje opsega srpskih ratnih ciljeva u bivšoj Jugoslaviji. Ili su srpski

53 Isto, paragraf 492.

54 Isto, paragraf 493.

55 Isto, paragraf 493.

56 Isto, paragraf 494.

57 Isto, paragraf 495.

58 Isto, paragraf 499.

ratni ciljevi shvaćeni sa dozom neozbiljnosti ili su se Ujedinjene nacije nadale da će svojim autoritetom prisutnosti na teritoriju Bosne i Hercegovine pridonijeti smirivanju oružanoga sukoba, ili je, pak, u pitanju bilo nešto treće. Nema opravdanja zašto Sekretarijat, Vijeće sigurnosti, Generalna skupština, te Zaštitne snage Ujedinjenih nacija nisu reagirali brže i odlučnije. Kada je Vijeće sigurnosti ustanovilo Snage za brzo djelovanje u Bosni i Hercegovini 1995, organi Ujedinjenih nacija su se istovremeno zalagali da se ove snage pretjerano ne koriste, s ciljem poštivanja iskonskoga mandata s kojim je UNPROFOR i došao na teritorij Bosne i Hercegovine 1992. No, kada je UNPROFOR konačno poduzeo odlučne akcije u augustu i septembru 1995. protiv Vojske Republike Srpske, to je odista pridonijelo da se oružani sukob privede svome kraju.

Međunarodna zajednica država, ma šta ona s pravnoga aspekta obuhvatala, mora u cjelini prihvatiti dio odgovornosti, jer je dozvolila tragičan početak, tok, razvoj i završetak oružanoga sukoba u Bosni i Hercegovini na način da je neprestano odbijala koristiti konkretnu, brzu i odlučnu vojnu intervenciju, odnosno prisilu u raznim fazama oružanoga sukoba u Bosni i Hercegovini. No, i pored priznanja generalnoga sekretara Ujedinjenih nacija da su, po njemu, Ujedinjene nacije „pravile greške u rasuđivanju – greške ukorijenjene u filozofiji nepristrasnosti i nekorištenja sile koje su potpuno neprimjerene za sukob u Bosni“⁵⁹. Međunarodna zajednica država odnosno organizacija Ujedinjenih nacija mora biti ne samo moralno i politički odgovorna za svoje propuste i postupke, nego i pravno odgovorna za gore navedene grube greške u svome djelovanju u Bosni i Hercegovini. Generalni sekretar u svome *Izvještaju* govori o moralnoj i političkoj odgovornosti Ujedinjenih nacija, te o posljedicama takvih odgovornosti, no, ni u jednoj rečenici nije se osvrnuo na traženje, odnosno postojanje mogućnosti međunarodne ili krivične odgovornosti država, odnosno međunarodnih organizacija za međunarodne protupravne delikte, odnosno zločine, a koji se vezuju za oružani sukob u Bosni i Hercegovini. No, stvaranje uvjeta za međunarodnopravnu i krivično-pravnu odgovornost država i međunarodnih organizacija i konkretizacija teorijskih instituta u međunarodnoj praksi, predmet je znanstvene analize nekog drugog znanstvenoga rada.

---

59 Isto, paragraf 499.